

Teitl: Ymchwiliad Pwyllgor Menter a Busnes i Helpu Pobl Ifanc i Waith

Gan: Dr Sam Clutton
Cyfarwyddwr Cynorthwyol, Polisi
Hydref 2014

Ebost : Samantha.clutton@barnardos.org.uk

Ffôn: 01639 620771

Cyfeiriad: Uned Polisi ac Ymchwil Barnardos Cymru
19-20 Ffordd Llundain
Castell-nedd
SA11 1LE

1. Gwybodaeth a chyd-destun gweithio Barnardos Cymru

Mae Barnardos Cymru wedi bod yn gweithio â phlant, pobl ifanc a theuluoedd yng Nghymru am dros 100 mlynedd ac mae'n un o'r elusennau plant mwyaf sy'n gweithio yn y wlad. Rydym ar hyn o bryd yn rhedeg 88 o wasanaethau amrywiol ledled Cymru, yn gweithio mewn partneriaeth â 19 o'r 22 awdurdod lleol, a'r flwyddyn ddiwethaf wedi cefnogi o gwmpas 8,500 o blant, pobl ifanc a theuluoedd. Mae gwasanaethau Barnardos Cymru yng Nghymru yn cynnwys: rhai sy'n gadael gofal a phrosiectau digartrefedd yr ifainc, cynlluniau gofalwyr ifanc, cynlluniau arbenigol maethu a mabwysiadu, canolfannau teulu a chymorth i deulu, cefnogi rhianta, prosiectau datblygu cymunedol, cefnogi teulu a phlant a effeithiwyd arnynt gan riant yn y carchar, cam-drin domestig a rhiant yn camddefnyddio sylweddau, gwyliau byr a gwasanaethau cynhwysol ar gyfer plant a phobl ifanc ag anableddau, asesiad a thriniaeth i bobl ifanc sy'n dangos ymddygiad rhywiol niweidiol neu ymddygiad pryderus a gwasanaethau arbenigol ar gyfer plant a phobl ifanc ar risg o, neu wedi'u cam-drin trwy, gam-fanteisio rhywiol ar blant a gwasanaethau camddefnyddio sylweddau i bobl ifanc.

Mae pob gwasanaeth Barnardos Cymru yn wahanol ond mae pob un yn credu bod pob plentyn a pherson ifanc yn haeddu'r cychwyn gorau mewn bywyd, waeth pwy ydy o, beth mae wedi'i wneud neu beth mae wedi'i ddiodef. Rydym yn defnyddio'r wybodaeth a enillwyd o'n gwaith uniongyrchol â phlant i ymgyrchu am well polisi gofal plant, ac i hyrwyddo hawliau pob plentyn. Rydym ni'n credu y gall y plant mwyaf agored i niwed newid ei bywydau gyda'r cymorth iawn, cefnogaeth ymroddedig ac ychydig o gred.

- **Gellid rhyddau'r ymateb hwn i'r cyhoedd.**
- **Mae'r ymateb hwn ar ran Barnardos Cymru.**

Cyflwyniad i'r ymchwiliad

Mae Barnardos Cymru yn gweithio gyda theuluoedd, plant a phobl ifanc o bob oed ledled Cymru. Rydym yn darparu gwasanaethau i bobl ifanc 16+ oed trwy wasanaethau gweithio â phobl ifanc sydd wedi gadael gofal, pobl ifanc ddigartref a phobl ifanc angen cefnogaeth tenantiaeth, rhieni ifanc, gofalwyr ifanc i oedolion, pobl ifanc ag anableddau, pobl ifanc gyda phroblemau camddefnyddio sylweddau, pobl ifanc ag anghenion iechyd meddwl a phobl ifanc ar risg o, neu wedi'u cam-drin trwy gam-fanteisio rhywiol ar blant.

1. Beth yw'r prif rwystrau a wynebir gan bobl ifanc sy'n ceisio cael i mewn i'r farchnad lafur?

- 1.1. Mae gan y bobl ifanc mae Barnardos Cymru yn eu cefnogi ystod o anghenion sy'n gosod rhwystrau penodol i gael i mewn i'r farchnad lafur. Mae amgylchiadau heriol eu bywydau a'r berthynas rhwng profiadau eu plentyndod a lefelau ymgysylltu yn addysg, yn aml yn golygu eu bod yn cyrraedd byd oedolion ifanc fel pobl ifanc gyda chymwyseddau isel neu ddim cymwyseddau o gwbl, ac sydd y rhai sydd bellaf i ffwrdd oddi wrth y farchnad lafur.
- 1.2. Rhaid i bobl ifanc sy'n gadael gofal ymdopi â'r her o newid cywasg a chyflymedig i fyd oedolion (o'i gymharu â'u cymheiriaid). Mae'n amlwg os yw'r rhai sy'n gadael gofal i gael y siawns gorau i lwyddo mewn addysg, hyfforddiant a chyflogaeth, rhaid iddynt gael sylfaen gadarn i gychwyn arni. Rhaid bod llety addas, mynediad at ofal iechyd, a chefnogaeth ariannol a phersonol briodol¹ wedi'i sicrhau ar eu cyfer. Yn rhy aml, mae'r rhai sy'n gadael gofal yn cael eu gorfodi i roi addysg, hyfforddiant a chyflogaeth o'r neilltu wrth iddynt wynebu'r her o fyw yn annibynnol am y tro cyntaf.²
- 1.3. Mae cyfrifoldebau gofalu yn effeithio ar brofiadau addysg a chanlyniadau pobl ifanc. Mae'r newid i fyd oedolion yn anodd i lawer o ofalwyr ifanc, ac yn arbennig y newid i addysg bellach, cyflogaeth a hyfforddiant.³ Dyma yw canlyniad profiadau addysgol gwael mewn addysg orfodol, effaith ymatebion ysgol a chyfrifoldebau gofalu ar lwyddiant addysgol is a chefnogaeth annigonol ar gyfer cyfrifoldebau gofalu parhaus. Rhaid i symudiad gofalwyr ifanc i addysg, cyflogaeth a hyfforddiant gael ei ddeall yng nghyd-destun anghenion y teulu i gyd a rôl y person ifanc yn y teulu hwnnw.

¹ The Centre for Social Justice, (2014), *Survival of the Fittest? Improving life chances for care leavers*, http://www.centreforsocialjustice.org.uk/UserStorage/pdf/Pdf%20reports/CSJ_Care_Report_28.01.14_web.pdf

² Consumer Focus Wales, (2011), *From care to where? How young people cope financially after care*, <http://www.consumerfocus.org.uk/wales/files/2011/03/From-care-to-where-Web-2.pdf>

³ NIACE Policy Paper (2013), *Access and Inclusion: Young Adult Carers and Education and Training* http://www.niace.org.uk/sites/default/files/access_and_inclusion_-_young_adult_carers_and_education_and_training_1.pdf

- 1.4. Efallai y caiff addysg mamau ifanc ei rwygo ar yr amser mwyaf allweddol ond hyd yn oed pan fyddant yn dod yn rhieni ar ôl cyrraedd 16 oed mae cymaint â 40% yn debygol o fod wedi cael ymgysylltiad a chanlyniadau gwael mewn addysg.⁴ Mae cymryd rhan mewn addysg, cyflogaeth a hyfforddiant ar gyfer mamau ifanc yn isel iawn er gwaethaf tystiolaeth sy'n awgrymu bod gan rieni ifanc ystod o anghenion cefnogaeth emosiynol ac ymarferol sy'n rhaid eu cwrdd cyn y gallant setlo ac ymgysylltu'n effeithiol mewn rhaglen dysgu. Ar amser cyhoeddi adroddiad ymchwil Barnardos i famau ifanc a mynediad at ddysgu yn 2010, roedd 84% o famau ifanc yng Nghymru yn NEET.⁵ Mae'r rhan fwyaf o rieni ifanc yn brwydro i fyw ar incwm isel, gyda phroblemau llety a gofal plant, a chael eu hanghenion o ran cefnogaeth wedi'u cwrdd ac mae'r materion hyn yn effeithio ar eu gallu i gael at y farchnad lafur.
- 1.5. Mae digartrefedd bron yn treblu siawns person ifanc o ddatblygu problemau iechyd meddwl ac yn aml cysylltir digartrefedd â phroblemau camddefnyddio sylweddau.⁶ Gall pobl ifanc wynebu anawsterau gwirioneddol i gael at gefnogaeth addas ar gyfer eu hanghenion ychwanegol er mwyn darparu'r adnoddau personol a'r sefydlogrwydd sydd ei angen i ymgysylltu mewn addysg, cyflogaeth a hyfforddiant. Ar yr un pryd, adroddwyd bod defnyddio cyfeiriad hostel yn rhwystr mawr wrth i bobl ifanc wneud cais am waith ac maent hefyd wedi siarad am y 'magl tloidi' yng nghyswllt sicrhau gwaith fydd yn rhoi cyflog digon mawr i dalu am gostau tŷ wrth iddynt ymdrechu i sicrhau llety.⁷
- 1.6. Mae tystiolaeth yn awgrymu nad yw pobl ifanc ag anableddau ac anableddau dysgu wedi'i darparu ar gyfer cyflogaeth fel cyrchnod newid i fyd oedolion ac yn aml maent yn cael eu hamddifadu o gyfleoedd cyflogaeth a hyfforddiant.⁸ Mae pobl ifanc ag anableddau yn parhau ddwywaith mwy tebyg o beidio bod mewn addysg, hyfforddiant na chyflogaeth na'r rhai sydd heb anableddau.⁹
- 1.7.** Effeithir ar lawer o'r bobl ifanc rydym ni yn eu cefnogi gan fwy nag un o'r problemau a nodwyd uchod, ac maent yn wynebu rhwystrau cymhleth a rhyngberthynol i gael at y farchnad lafur, a chael eu cymhlethu gan ffyrdd o fyw anhrefnus yn berthynol i'w hanghenion ychwanegol. Mae'n Gwasanaeth Bae Abertawe er enghraifft yn cefnogi'r rhai sy'n gadael gofal:

⁴ Department for Children, Schools and Families, (2007) *Teenage Parents next steps: Guidance for Local Authorities and Primary Care Trusts*, (ENGLAND) London: Every Child Matters, DCSF

⁵ Barnardo's (2010) *Not the end of the story – supporting young mothers back into education*, http://www.barnardos.org.uk/not_the_end_of_the_story_-_march_2010_pdf.pdf

⁶ Social Exclusion Unit, (2005), *Transition: young adults with complex needs a Social Exclusion Unit final report*, London: ODPM

⁷ Buchanan, J. et al (2010) *Beyond the rhetoric of youth homelessness: telling it as it is*, Barnardo's Cymru and Glyndwr University https://www.barnardos.org.uk/beyond_rhetoric_of_youth_homelessness_-_telling_it_as_it_is_-_full_report.pdf

⁸ Conlan, L., (2014) *Transition Planning for Young People with Learning Disabilities in Great Britain*, Research and Information Service Research Paper, Northern Ireland Assembly http://www.niassembly.gov.uk/Documents/RaISe/Publications/2014/employment_learning/6514.pdf

⁹ <http://www.learningobservatory.com/uploads/publications/2423.pdf>

- Ymysg y rhai dan 18 oed, mae cyfanswm o 16 neu 18% ohonynt yn NEET.
- Mae cyfanswm o 74 neu 53% o'r rhai sy'n gadael gofal dros 18 oed ac sy'n cael eu cefnogi gan y gwasanaeth, yn NEET.
- O'r cyfanswm o bobl ifanc dros 18 oed ac yn NEET, mae 33 ohonynt hefyd unai'n feichiog, yn y carchar, yn anabl neu'n derbyn ESC, neu yn rhiant ar Gymhorthdal Incwm.
- Rhwng Ebrill 1af a'r 31ain Awst eleni, cafwyd cyfanswm o 756 o ymweliadau i wasanaeth y Bae gan rai oedd yn gadael gofal, ac roedd 38% o'r ymweliadau hynny yn perthnasu i ddim ond 10 o bobl ifanc.
- O'r 10 o bobl ifanc hynny : maent i gyd yn NEET; mae 7 dros 18 oed; mae 4 mewn llety dros dro; mae gan 4 ohonynt ymglymiad â'r YOS neu â rheolwr troseddwy; mae gan 4 ohonynt broblemau camddefnyddio sylweddau; mae gan 3 ohonynt broblemau iechyd meddwl dynodedig ac mae 1 merch ifanc yn feichiog.

- 1.8.** Mae effaith amgylchiadau plant ar eu cyfleodd addysgol a'u canlyniadau, ynghyd a'r heriau o gyrraedd byd oedolion ifanc gyda chyfrifoldebau ychwanegol a/neu anghenion yn ychwanegol at faterion perthynol fel hunan-barch isel, ac yn aml, cefnogaeth brin gan deulu, yn arwain at sefyllfa ble gall y rhwystrau at gyflogaeth ymddangos yn anorchfygol.
- 1.9.** Rydym yn ymwybodol bod tystiolaeth mewn perthynas â'r rhwystrau sy'n wynebu pobl ifanc mewn amgylchiadau penodol fel y nodwyd uchod, wedi eu cyflwyno i amrywiol Ymchwiliadau gan Bwyllgorau gennym ni ac erail dros y degawd diwethaf. Mae tystiolaeth gyfoes fel y cyfeiriwyd yn y cyflwyniad hwn, a'n profiad ni ein hunain fel darparwyr gwasanaeth i bobl ifanc agored i niwed, yn awgrymu fod y rhain yn faterion cyson na ymdriniwyd â hwy yn ddigonol, a rhaid iddynt nawr gael eu gweld yng nghyd-destun hinsawdd economaidd eithriadol o heriol. Mae'r rhwystrau hyn, nid yn unig yn effeithio ar fynediad i'r farchnad lafur, ond yn cyfyngu'r cyfleodd i bobl ifanc ymgysylltu mewn neu gynnal hyfforddiant ,neu le mewn addysg bellach.
- 1.10.** Mae rhwystrau ymarferol hanesyddol ar fynediad i addysg bellach, hyfforddiant neu'r farchnad lafur yn parhau. Gall cyflogau isel, treuliau teithio gwaharddol (yn arbennig mewn ardaloedd gwledig), costau cyfarpar dysgu a hyfforddiant, a chostau yn berthynol i waith, fel dillad, fod yn rhwystrau i bobl ifanc yn byw mewn teuluoedd incwm isel a phobl ifanc yn byw'n annibynnol.
- 1.11.** I bobl ifanc sy'n byw'n annibynnol (am eu bod wedi gadael gofal neu wedi bod yn ddigartref neu yn dod o deuluoedd sy'n methu parhau i'w lletya), gall costau tŷ yn erbyn cyflog isel olygu bod cynnal tenantiaeth ar gyflog isel fod yn anodd iawn, hyd yn oed gyda chymorth budd-dal tai. Amlygwyd y materion hyn cyn belled yn ôl a 2009 pan gynhyrchwyd, gyda phlant a phobl ifanc yng Ngogeldd Cymru, y ffilm 'Hope'¹⁰

¹⁰ http://www.barnardos.org.uk/resources/research_and_publications/below-the-breadline-a-year-in-the-life-of-families-in-poverty/publication-view.jsp?pid=PUB-1442

a oedd yn datgan yr heriau o fyw mewn tlodi i bobl ifanc oedd yn byw'n annibynnol. Mae'r ffilm yn cynnwys pobl ifanc sydd wedi gadael gofal neu wedi cael profiad o ddirywiad, a rhieni ifanc, rhai gyda chyflog, a rhai yn derbyn budd-daliadau. Roeddynt i gyd yn wynebu'r benbleth ddyddiol o broblemau, fel a ddylent 'fwyta neu wresogi'. Yn anffodus, mae'r materion hyn yn parhau a phobl ifanc yn parhau i ddod at ein gwasanaethau mewn cyflwr o argyfwng oherwydd tlodi sy'n golygu na allant fforddio i wresogi'r lle maent yn byw neu i fwyta. Yn wir, mae'n gwasanaethau yn datgan fod tlodi cyson a llwyr yn effeithio ar nifer cynyddol o'r bobl ifanc rydym ni'n eu cefnogi.

2. Pa gefnogaeth sydd fwyaf effeithiol ar gyfer pobl ifanc sy'n ceisio cael mynediad i'r farchnad lafur?

- 2.1** Ar gyfer pobl ifanc gydag anghenion cymhleth, mae'r Uned Allgáu Cymdeithasol yn awgrymu bod gwaith i fynd i'r afael yn uniongyrchol â meddwl ac ymddygiad yn aml yn gam cyntaf angenrheidiol ar y ffordd at ganlyniadau mwy anodd, fel ymgysylltu ag addysg, hyfforddiant neu'r farchnad waith.¹¹
- 2.2** Yn 2011 cyflwynodd Canolfan Rhagoriaeth a Chanlyniadau Gwasanaethau Plant a Phobl Ifanc adolygiad cyflym o 'Strategaethau i ail-ymgysylltu pobl ifanc nad oeddynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant'. Yn ei grynodedd ar ddulliau effeithiol roedd yn cynnwys y rhai oedd:
- *Yn cynnig cefnogaeth ar newidiadau allweddol, yn aml trwy gefnogaeth dwys gan weithiwr allweddol, mentor neu gynghorwr sy'n actio fel 'model rôl' yn ogystal a rhoi arweiniad ymarferol, cefnogaeth a broceriaeth,*
 - *Yn hyblyg ac yn cynnig ystod o lwybrau ar gyfer pobl ifanc ag anghenion, priodoleddau a lefel sgiliau gwahanol.*
- 2.3** Yn gynharach eleni cyflwynodd Barnardos Cymru adroddiadau gwerthuso yn dilyn cwblhau dau prosiect 4 blynedd o hyd, oedd wedi'u hariannu gan grant dan 'Sgiliau Bywyd' y Loteri Fawr.
- 2.4** Roedd Prosiect Dewisiadau Sgiliau Bywyd wedi'i leoli yn Wrecsam gyda Phartneriaeth Cwmpas Barnardo's Cymru ac yn gweithio gyda 41 o bobl ifanc sy'n gadael gofal i gefnogi eu mynediad at addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth. Rheolwyd y prosiect gan staff Barnardos Cymru – roedd y tim yn cynnwys staff Barnardos Cymru, gweithiwr ymyriadau therapiwtig o CAIS asiantaeth cyffuriau ac alcohol, a chynghorwr personol o Gyrfa Cymru. **Ar ddiwedd y prosiect gwelwyd gostyngiad o 50% yn nifer y bobl ifanc oedd yn NEET.**
- 2.5** Roedd Prosiect Sgiliau Bywyd, 'Work Your Way' wedi'i leoli yn Sir Ddinbych gyda Gwasanaeth Cyfle Barnardos Cymru, ac yn gweithio gyda 33 o bobl ifanc sy'n gadal gofal oedd ag ymwneud â'r system cyfiawnder troseddol neu yn rieini ifanc i gefnogi eu mynediad at addysg, hyfforddiant neu

¹¹ Social Exclusion Unit, (2005), *Transition: young adults with complex needs a Social Exclusion Unit final report*, London: ODPM

gyflogaeth. **Ar ddiwedd y prosiect roedd 17 o bobl ifanc wedi cael profiad o gyflogaeth am dâl, 6 wedi mynd i addysg bellach a 9 wrthi'n cyflawni pecyn o hyfforddiant.**

- 2.6** Cyflawnodd y prosiectau gefnogaeth drwy gefnogaeth 1:1 a gwaith grwp oedd yn cynnwys sgiliau sylfaenol byw'n annibynnol, sgiliau sylfaenol fel rhifedd, llythrennedd, adeiladu hyder a hunan-barch, sgiliau trefnu ac ysgogi a chefnogaeth ymarferol ar gyfer mynediad at addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth. Darparwyd cynlluniau datblygu a dysgu unigol manwl gyda phob un person ifanc. Sicrhawyd lleoliadau gwaith, cyfleoedd gwirfoddoli a gwaith i ddarparu ar gyfer mynediad at gyflogaeth i gefnogi pobl ifanc i fod yn 'barod am waith'.
- 2.7** Derbyniodd bobl ifanc gefnogaeth trwy eu gwasanaeth Cynghorwr Personol a'r prosiectau i ymdrin âg argyfwng personol a phroblemau parhaol lletya. Roedd materion personol pobl ifanc yn ystod bywyd y prosiect yn cynnwys er enghraifft: bwlio, beichiogrwydd, rheoli bywyd dinesig ar ôl bod yn y carchar, teulu wedi chwalu, camfanteisio rhywiol, plentyn wedi'i fabwysiadu, cam-drin domestig a chartref ansicr.
- 2.8** Sicrhau cyflogaeth am dâl oedd y cynlyniad mwyaf annodd ei gyflawni. O'r 41 person ifanc a gefnogwyd gan brosiect Dewisiadau Sgiliau Bywyd, sicrhaodd 5 ohonynt gyflogaeth am dâl am 3 mis, sicrhaodd 4 ohonynt gyflogaeth am dâl am 6 mis a sicrhaodd 1 ohonynt gyflogaeth am dâl am 12 mis. O'r 33 person ifanc a gefnogwyd gan brosiect 'Way to Work' Sgiliau Bywyd, sicrhaodd 7 ohonynt gyflogaeth am dâl am 3 mis, sicrhaodd 4 ohonynt gyflogaeth am dâl am 6 mis a sicrhaodd 1 ohonynt gyflogaeth am dâl am 12 mis.
- 2.9** Cyflogaeth am dâl oedd y nod cyrchfan mwyaf poblogaidd i bobl ifanc oedd yn cymryd rhan yn y prosiect, fodd bynnag canfuwyd nifer o rwystrau i gynnal cyflogaeth. Nid oedd rhai pobl ifanc yn gweld gwerth mewn gwirfoddoli neu brofiad gwaith, a bu iddynt ddechrau gweithio cyn iddynt allu ymdopi â gofynion cyflogaeth a thynnu'n ôl i fynd i addysg neu hyfforddiant. Nid oedd rhai pobl ifanc yn gallu ymdopi'n ariannol â bod mewn cyflogaeth o ganlyniad i golli budd-dal tai a chyflog isel. Roedd gwaith rhan amser a gwaith dros dro yn arbennig o annodd oherwydd nad oedd y system buud-daliadau yn hyblyg neu'n ddigon adweithiol i'r newid ym mhatrwm ymgysylltiad â'r farchnad lafur i unigolion. Roedd pobl ifanc yn parhau i gael profiad o sefyllfaeoedd o argyfwng personol ac ansefydlogrwydd llety wrth gymryd rhan yn y prosiect, ac roedd hyn yn effeithio ar eu gallu i ymrwymo i ofynion cyflogaeth. Roedd y prosiect yn gweithredu yn erbyn cyd-destun y dirwasgiad, gyda rhai cwmnïau yn gorfod tynnu'n ôl o brofiad gwaith a chynnigion gwirfoddoli o ganlyniad i'r toriadau economaidd a'r proffl o ddi-weithdra cynnyddol yr ifanc.
- 2.10** Roedd gwerthusiad y prosiectau yn awgrymu y dylai gwaith i gefnogi pobl ifanc agored i niwed at addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth fod:
- Wedi'i deilwra ar gyfer unigolion gan ddefnyddio canlyniadau personol yn hytrach na chanlyniadau ticio bocs.
 - Cael ei gyflawni mewn partneriaeth barchus ar draws sefydliadau, ac yn bendant yn defnyddio'r arbennigedd o fewn y gwahanol sefydliadau.

- Gweithio mewn partneriaeth â'r bobl ifanc a sicrhau eu bod yn cymryd rhan yn eu ffordd eu hunain, ar eu cyflymdra eu hunain.
- Yn hyblyg ac amrywiol.
- Wedi'i deilwra i grŵp cleient penodol – bydd pobl ifanc yn wynebu rhai anhawsterau generig yn gyffredin i eraill ar incwm isel, ond bydd grwpiau penodol hefyd yn wynebu anawsterau neilltuol
- i'w hamgylchiadau bywyd.
- Dim wedi eu cyfyngu i amser. Roedd y prosiectau hyn angen 4 blynedd i gefnogi pobl ifanc ar draws nodau tymor hir a newid.
- Cyfuno sgiliau personol meddal, dysgu yn seiliedig ar weithgareddau, cyfleodd i gymdeithasu a chefnogaeth emosiynol/therapiau siarad.
- Gweithio i'r cysail o ddewis deallus. Trwy roi cyfleodd a phrofiadau, gall pobl ifanc ddeall yn llawn beth yw eu dewisiadau.